

Filip

reż. Michał Kwieciński
Polska 2022, 125 min

Scenariusz zajęć

Temat:
WOJENNY ESKAPIZM – PRÓBA UCIECZKI
PRZED OKRUCIEŃSTWEM WOJNY

Opracowała: dr Ewa M. Walewska - edukatorka Interdyscyplinarnego Programu Edukacji Medialnej i Społecznej "KinoSzkoła"

Grupa wiekowa: Szkoły ponadpodstawowe

Cele zajęć:

W trakcie zajęć uczeń:

- jest pobudzany do refleksji na temat ludzkich postaw w obliczu sytuacji trudnych i granicznych;
- jest pobudzany do świadomego i krytycznego odbioru dzieł kultury, ich interpretacji w różnych kontekstach, rozpoznawania w nich odniesień egzystencjalnych, aksjologicznych i historycznych;
- rozważa i dogłębnie analizuje temat eskapizmu;
- rozważa temat ludzkich zachowań i postaw w kontekście historycznych oraz współczesnych zjawisk i problemów;
- analizuje teksty kultury i ich narracje na temat zachowań ludzi w obliczu wojny;
- rozwija empatię;
- wypowiada swoje zdanie na podany temat;
- podejmuje refleksje sprzyjające osiągnięciu dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej.

Czas trwania: dwie jednostki lekcyjne (2 x 45 min.)

Metody pracy:

- rozmowa;
- dyskusja;
- burza mózgów;
- mapa myśli;
- praca w grupach;
- analiza tekstów kultury.

Materiały dydaktyczne:

1. Film **Filip**, reż. Michał Kwieciński, Polska 2022, 125 min.
2. Załącznik nr 1.

Potrzebne materiały:

- tablica, kreda (dla nauczyciela);
- kartki, długopisy (dla uczniów).

1. Analiza wojennej rzeczywistości (rozmowa).

Nauczyciel zapowiada uczniom ćwiczenie, w którym na podstawie filmu „*Filip*” wspólnie przeanalizują zagrożenia, trudności i problemy, z którymi w czasie II wojny światowej borykały się różne grupy społeczne – w filmie przedstawione przez trzy różne grupy bohaterów: mieszkańców warszawskiego getta, kelnerów z Park-Hotelu, gdzie pracuje tytułowy Filip, oraz zwykłych Niemców.

Nauczyciel inicjuje rozmowę, zadając kolejno pytania:

- a) Jakie zagrożenia/trudności/problemy niosła codzienność Żydów mieszkających w getcie?
- b) Jakie zagrożenia/trudności/problemy niosła codzienność kelnerów z Park-Hotelu?
- c) Jakie zagrożenia/trudności/problemy niosła codzienność zwykłych Niemców żyjących ówczesnie we Frankfurcie?

Przykładowe możliwe odpowiedzi:

- a) Zamknięcie i zniewolenie w gettach, codzienne zagrożenie integralności cielesnej oraz zagrożenie życia ze strony nazistów, podleganie kontroli nazistowskiego aparatu totalitarnego, stałe ataki na godność osobistą, konieczność noszenia oznaczeń (stygmatyzacja, antysemityzm), niedostatki żywności.
- b) Konieczność posłuszeństwa względem Niemców i niemożność odmówienia w sytuacji przymusu (np. w kontaktach intymnych z wysoko postawionymi wojskowymi), przymusowa praca w narzuconych warunkach, ataki na godność osobistą, podleganie kontroli nazistowskiego aparatu totalitarnego, zagrożenie życia w sytuacji przewinienia względem zasad ustalonych przez Niemców, niebezpieczeństwo odkrycia prawdziwej tożsamości (w przypadku Filipa).
- c) Przymusowe przydziały do pracy, reglamentacja produktów spożywczych, możliwa kara publicznego napiętnowania (golenie głowy) lub nawet śmierci za intymne kontakty z obcokrajowcami, totalitarystyczna kontrola obywateli przez nazistowski aparat państwowy, totalna dominacja jednej ideologii (nazizm) – brak pluralizmu, bombowe naloty powietrzne.

Refleksja końcowa: Warto, aby pod koniec ćwiczenia pojawiła się refleksja (ze strony uczniów lub nauczyciela), iż wojna unieszczęśliwia ludzi po obu stronach konfliktu, wszystkim przynosi zagrożenia i śmierć. Podobnie opresyjne systemy (tu: nazizm) ograniczają wolność zarówno obcych grup, przeciwko którym występują i prowadzą ideologiczną wojnę, jak i własnych obywateli.

(Czas: ok. 15 minut)

2. Analiza postaw bohaterów względem wojennej rzeczywistości (dyskusja).

Nauczyciel prosi uczniów, aby spróbowali wskazać (na podstawie filmu „*Filip*” oraz innych tekstów kultury traktujących o wojnie), jakie zauważają postawy względem wojennej rzeczywistości.

Pytania pomocnicze do uczniów, które pomogą zainicjować rozmowę:

- Jak różni bohaterowie ustosunkowywali się względem okupantów?
- Jakie „wojenne role” przyjmowali?
- Dlaczego niektórzy zdecydowali, że pozostaną bierni?
- Dlaczego niektórzy postanowili przyjąć aktywną postawę i podjąć jakieś szczególne działania wywołujące zmianę w wojennej rzeczywistości?

W celu stymulacji rozmowy i odświeżenia pamięci uczniów nauczyciel może wskazać uczniom do analizy przykłady konkretnych postaci z filmu „*Filip*”. Proponowane postaci:

- Filip,
- Marlena (Polka, stara znajoma Filipa z Warszawy, która na końcu okazuje się zamachowczynią z ruchu oporu),
- Staszek (Polak, znajomy Filipa, zarządca zakładu pracy, w którym pracują sami Polacy, na końcu popełnia samobójstwo),
- Blanka (Niemka, znajoma Filipa i jego przyjaciela Pierre’a, dziewczyna uchyla się od pracy, do której została skierowana, na końcu zostaje napiętnowana przez zgolenie włosów na tyso).

(ok. 10-15 minut)

3. Eskapizm, czyli próba ucieczki (burza mózgów, mapa myśli).

W pierwszej części zadania Nauczyciel ustala czy uczniowie znają i właściwie rozumieją pojęcie „eskapizmu”, z którym będą pracować w drugiej części. W tym celu Nauczyciel pyta uczniów, jak rozumieją to pojęcie lub ewentualnie z czym im się kojarzy to hasło.

W razie potrzeby Nauczyciel wyjaśnia/uzupełnia, iż

eskapizm (ang. *escapism* od ang. *escape* – „ucieczka”) oznacza ucieczkę od trudnej rzeczywistości, od problemów związanych z codziennością, życiem społecznym poprzez podejmowanie czynności i działań, które pozwalają w jakimś stopniu o nich zapomnieć choć na jakiś czas. Może wystąpić jako reakcja na np. problemy osobiste, stres, przeciążenie fizyczne lub psychiczne, samotność, ale także sytuacje kryzysowe – niebezpieczeństwo, pozostawanie w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia.

W drugiej części uczniowie będą tworzyć wspólną mapę myśli w oparciu o grupową burzę mózgów. Nauczyciel wykorzystuje tablicę – rysuje na niej owal, pośrodku którego umieszcza hasło „Ucieczka od wojennej rzeczywistości” (patrz: rysunek poniżej, załącznik nr 1). Wokół owalu rysuje rozchodzące się na zewnątrz strzałki, na końcu których będą wpisywane odpowiedzi uczniów.

Nauczyciel zadaje pytanie: „Jakie sposoby na ucieczkę od wojennej rzeczywistości znajdowali bohaterowie filmu *Filip*”? (ewentualnie pytania pomocnicze: „Czemu poświęcali swoją uwagę, żeby nie myśleć o wojnie?”, „Co robili dla przyjemności?”). Odpowiedzi uczniów Nauczyciel zapisuje w postaci krótkich haseł na końcu strzałek. Pokrewne odpowiedzi można łączyć w szersze wątki za pomocą dodatkowych strzałek.

Przykładowe możliwe odpowiedzi:

- rozrywka (taniec, kabaret, muzyka, teatr);
- sztuka (teatr, muzyka);
- używki (alkohol);
- humor,
- aktywność fizyczna;
- seks, kontakty intymne, związki zastępcze;
- samobójstwo (przykład Staszka).

(ok. 15-20 minut)

4. Postawa eskapistyczna Filipa (rozmowa).

W tym ćwiczeniu uczniowie będą analizować postawę eskapistyczną tytułowego bohatera – Filipa. Nauczyciel prosi, aby uczniowie wskazali, które z wypisanych na mapie myśli zachowań eskapistycznych podejmował Filip. A jeżeli jakiegoś jego zachowania nie ma jeszcze na grafie, należy je dopisać.

Przykładowe możliwe odpowiedzi:

- (pozorna) obojętność;
- cynizm, sarkazm;
- rozrywka i sztuka (kabaret, taniec, muzyka);
- używki (alkohol);
- aktywność fizyczna (ćwiczenia na sali balowej);
- przygodny seks (z Bianką);
- okrucieństwo (upokarzanie Niemek);
- miłość, związek, spędzanie czasu z ukochaną.

Na koniec Nauczyciel omawia z uczniami przemianę postawy Filipa – jej charakter, okoliczności, powód.

Dodatkowo – możliwe tematy poboczne do dyskusji na temat postawy eskapistycznej Filipa:

- ucieczka przed myśleniem;
- ucieczka przed wegetacją;
- ucieczka od emocji;
- ucieczka od miłości.

(ok. 15 minut)

5. Nowoczesne formy eskapizmu (praca w grupach).

W tym ćwiczeniu omówimy temat ucieczki przed trudną rzeczywistością z perspektywy współczesnych Polaków. Nauczyciel zapowiada pracę w grupach i dzieli uczniów na kilkusobowe zespoły. Każdy zespół ma za zadanie opracować dwie listy:

- A) listę problemów/trudności, z którymi mogą mierzyć się współcześni Polacy w różnym wieku;
- B) listę nowoczesnych, typowych dla naszych czasów sposobów na eskapistyczną ucieczkę przed trudną codziennością (należy podkreślić te, które mogą być destrukcyjne, szkodliwe [!]).

Nauczyciel ustala czas na pracę grupową (proponowany: 10 minut). Następnie chętnie do zabrania głosu grupy prezentują pierwszą listę. Później to samo odbywa się z drugą listą. Nauczyciel zwraca szczególną uwagę na te nowoczesne przejawy eskapizmu, które mogą być destrukcyjne (szkodliwe).

Ćwiczenie ma za zadanie uruchomić klasową dyskusję o problemach, z którymi muszą się mierzyć współcześni Polacy (także sami uczniowie), pozwolić na podzielenie się własnymi przeżyciami, pobudzić do autorefleksji.

Przykładowe możliwe odpowiedzi:

- A)** Problemy psychiczne, depresja, brak akceptacji wśród rówieśników, bullying (dręczenia szkolne), cyberprzemoc, mobbing, utrata pracy, problemy ekonomiczne, skutki pandemii, strach przed wojną, samotność.
- B)** Gry komputerowe, internet, wirtualne światy (typu: Second Life, gry z gatunku MMOcRPG¹), kultura (czytanie, słuchanie muzyki, oglądanie filmów i seriali, gry komputerowe), religia, wiara, medytacja, aktywność fizyczna (bieganie, joga), imprezy, praca, zakupy, seks i randkowanie, używki (środki odurzające).

Destrukcyjne formy eskapizmu – narkotyki, świadome izolowanie się z życia społecznego, popełnianie czynów niezgodnych z prawem, autoagresja fizyczna (samookaleczenie, zadawanie sobie bólu fizycznego), wszystko to, co przeradza się w różne „-holizmy”, czyli uzależnienia (behawioralne, fizjologiczne), np.: alkoholizm, pracoholizm, zakupoholizm, uzależnienie od komputera, Internetu, telefonu, hazard.

Uwaga: warto, aby na koniec ćwiczenia Nauczyciel poinformował o służbach, instytucjach i organizacjach, które niosą pomoc w przypadku problemów, które zostały wymienione w trakcie zajęć – np.:

- Stowarzyszenie MONAR (przeciwdziałanie narkomanii, bezdomności i zagrożeniom społecznym, pomoc osobom pozostającym w trudnej sytuacji życiowej: samotnym, chorym na AIDS, skrzywdzonym przez los);
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (sprawy związane z wykorzystywaniem seksualnym oraz przemocą fizyczną i psychiczną względem nieletnich);
- 116111 – telefon zaufania dla dzieci i młodzieży;
- 800 12 12 12 – Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka (pomoc psychologiczna w problemach dzieci i młodzieży).

(ok. 20 minut)

¹ Gry z gatunku MMOcRPG (ang. *Massive Multiplayer Online Computer Role Playing Games*) - wieloosobowe fabularne gry komputerowe online, w których duża liczba graczy może grać ze sobą w wirtualnym świecie, a każdy gracz wciela się w postać i kieruje jej działaniami. Przykłady: Tibia, World of Warcraft, The Elder Scrolls Online.

6. Wojna inna, cierpienie to samo...

W tym ćwiczeniu temat wojennego eskapizmu przeniesiemy do współczesności i umieścimy w kontekście aktualnych wydarzeń w Europie. Nauczyciel odczytuje uczniom wypowiedź reżysera filmu **Filip** Michała Kwiecińskiego (z materiałów prasowych dystrybutora):

„Dlaczego film, którego akcja dzieje się w czasie wojny, warto realizować prawie 80 lat po jej zakończeniu?”

Michał Kwieciński: To nie jest film wojenny. To studium samotnego, wyalienowanego człowieka w traumie. Filip miał być architektem, ale los sprawił, że na co dzień jest kelnerem. Ile dzisiaj jest takich osób? Uciekinierzy z Ukrainy, Syrii, Afganistanu... Druga Wojna Światowa to tylko oprawa, scenografia tej filmowej historii. Istotny jest w niej problem psychiczno-moralny bohatera, a Filip pokazuje nam, że może być mieć on charakter uniwersalny bez względu na ramy czasowe fabuły” (materiały prasowe).

Nauczyciel prosi uczniów, aby zastanowili się i wskazali w jaki sposób rzeczywistość dzisiejszych uciekinierów wojennych z Ukrainy może przypominać losy Polaków w czasach II wojny światowej.

(ok. 10 minut)

DODATKOWO

Tematy poboczne możliwe do poruszenia na podstawie filmu **Filip**:

- Oportunizm w wojennej rzeczywistości;
- Przystosowanie jako mechanizm przetrwania;
- System totalitarny – rzeczywistość totalnej kontroli (propozycja nawiązania np. do Procesu F. Kafki, Rok 1984 G. Orwella);
- Hierarchia wartości w czasach wojny;
- Zarabianie na wojnie (Staszek; propozycja nawiązania do Lalki B. Prusa i postaci Wokulskiego);
- Odrzucenie etosu żołnierza, bohatera, powstańca w literaturze pokolenia wojennego.

Opracowała dr Ewa M. Walewska - edukatorka programu KinoSzkoła

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1

Wzór mapy myśli do ćwiczenia z zadania nr 3. „**Eskapizm, czyli próba ucieczki (burza mózgów, mapa myśli)**”.

